

ՆԱՄԱԿ ԱՌ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՂ ԱՄՍԱԳՐՈՅՍ

Սրբազան Տէր,

Համբոյր սրբոյ աջոյդ .

Շատ ժամանակէ ի վեր առանձին ցանկութիւն ունէի գրութիւն անել Սրբութեանդ հետ եւ խօսել մէկ քանի առարկաներու վերայ, եւ համաձայն Ձեր նկատողութեանը՝ գրել այդ առարկաներու վերայ եւ տպել լրագրի մէջ, բայց հանգամանքը ինձ չներեցին. այժմ երբ հոգիս վառուած է զանազան զգացմունքներով, երբ սիրտս խռոված շատ եւ շատ տխրալի առարկաներէ, քաղցր պարտք ճանաչեցի դուրս հանել սրտէս այդ դառն զգացմունքները եւ խօսել հրապարակաւ. գուցէ կգտանուին ոմանք ընթերցողներէն, որոնք իրենց սրտակցութեամբը կքիչցընեն իմ հոգւոյս խռովութիւնը: Ահա այս պատճառաւ, Սրբազան Տէր, պատիւ կհամարիմ խնդրել Ձեզ՝ տալ փոքր տեղ Ձեր լրագրին մէջ այս խօսքերուս, որոնք անմիջաբար թղխած են սրտէս՝ հեռի յամենայն շողաբորութիւնէն:

Ի՞նչ մարտի, 1863.

Ինտր-Նախիչեւան:

ԲՅԻՇԿ, ԱԼԵԿՍ. ՇԼԹԵԱՆՑ:

ԽԱԼԻՊԵԱՆ ԻՇԽԱՆԻ

ՀԱՅՈՑ ԱՋԳԻՆ ԱՐԱԾ ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ.

Շատ ցաւ է սրտիս, որ գոլով ինն ամիս նախիջեւան քաղաքին մէջը, դեռ ոչ ոքի բերանէ չեմ լսած շնորհակալութեան ձայնը այն մարդուն՝ որին ծնունդը պատիւ բերել է նախիջեւան քաղաքին: Խալիպեան իշխանը կպատկանի այն մարդոց, որոնք կերեւան հարիւր տարին մէկմը եւ կանմահացնեն իրենց անունը ազգի պատմութեան մէջ: Աւելորդ կհամարիմ այս տեղ ցոյց տալ նորա բարերարութիւնները. որովհետեւ ամենայն հայ լսել է եւ գիտէ. բայց գիտէ՝ արդեօք ամենայն հայ, մանաւանդ նորա քաղաքակիցներէն, գնահատել այդ բարերարութիւնները, կըճանաչէ՞ արդեօք բարերարին յարգը եւ պատիւը. կզգա՞յ այդ զոհին մեծութիւնը, կմատուցանէ՞ լիովին սրտին շնորհակալութիւնը, Թէ «ինծի ինչ» ասելով, կխնայէ անգամ եւ շնորհակալութեան հարկը տալ: Կարծեմ վերջի ասածս իրաւի է. ուրեմն քննենք, ինչ է պատճառը՝ որ այդ-

պիսի մեծ բարերարութեան յարգը չգիտեն կամ չկամին տալ Հայերը. եւ մանաւանդ նորա քաղաքակիցները: «Այդոր պատճառը, — կասեն քաղաքակիցք, — այն է՝ որ մեր ստակները կերաւ, եւ վերջը գնաց Քէֆէ վարժատուն կանգնեց»: Այդ ասողներուն մեջէն առաւել իմաստունին հարցմունք արի՛ Թէ կկարողանա՞ս արդեօք ապացոյց տալ ասած խօսքերուդ՝ Թէ լսողաց ես, ինչպէս ձեր մէջ սովորութիւն կայ՝ առանց դատողութեան լսածը կամ քամիին փչածը ճշմարտութեան տեղ ընդունել, եւ այլոց ճշմարտութեան տեղ հաղորդել: Պատասխանը այն էր որ ինձ խրկեց քաղաքին հարցընել. եւ ես իմ քաղաքակիցիս ցանկութիւնը կատարելով՝ մինչեւ այսօր ինձ հանդիպողին կհարցընում, եւ ահա ունի ամիս է՝ դեռ ապացոյցը չեմ գտած, Թէ եւ շուտով քաղաքը ծայր կելլիմ հարցընելէն: Երկրորդ անգամ հանդիպելուս՝ պատուական քաղաքակիցս շատ նեղացաւ, իմանալով որ քաղաքին մէջը չէ գտնուած նորա խօսքերուն ապացոյց. սրտնեղութեամբ յայտնեց որ եթէ այն փողերը լինէին այժմ քաղաքացիին ձեռքը, վաղուց արդէն սալայատակ (մասթափոյ) եւ ծառափողոցներ կըլլային քաղաքին մէջը: Իրաւի շատ արդար էր իւր նեղութեան մէջ հեռատես քաղաքակիցս. կըլլա՞ր արդեօք այդ րոպէին սրտակից չլինել նորա այդպիսի դառն ցաւերուն: Մէկ քանի րոպէէն՝ երբ սալայատակին եւ ծառափողոցներուն չքնաղ տեսարանը անհետացան քաղաքակիցս երեւակայութեան, եւ ալեկոծեալ սիրտը հանդարտեցաւ, շարունակեցի սիրով. «Սալայատակը եւ ծառափողոցներ կարող է շինել ամենայն մարդ. բայց այսպիսի գործ կառուցանել, հոյակապ ձեւարան, եւ զոհել այսքան դրամ, ո՛չ Թէ ամենայն մարդ, այլ կարող է տասն կամ հարիւր հազարէն մէկը. եւ ի՞նչ օգուտ այդ սալայատակէն կամ ծառափողոցէն ժողովրդեան վիճակին եւ բաղդաւորութեան համար: Թէպէտ քո ասածդ անապացոյց մնաց, բայց դիցուք Թէ դու ճշմարիտ ես. Խալիպեան իշխանը Թո՛ղ շինած լինի ձեւարանը քաղաքի փողովը. նորա արածը դարձեալ կլինի բարերարութիւն Հայոց ազգին. այնպէս որ ի՞նչ կողմէ եւ նայիս Խալիպեան իշխանին գործերուն վերայ՝ այդ գործերը մեծ են եւ զարմանալի, ազգօգուտ եւ պողաբեր: Պատուական եւ հարուստ քաղաքակիցս լսելով խոստովանանքս, հարցուց. «Շա՞տ ժամանակ է մօտիկ իս Պապուկ աղային հետ». եւ երբ լսեց Թէ ես անձամբ չգիտեմ մինչեւ այսօր Խալիպեան իշխանը, շատ եւ շատ զարմացաւ: Մի՞թէ, կասէր, առանց սերտ

բարեկամութեան կարելի է այդքան գովութիւն տալ ում եւ իցէ: Մի՞թէ, կասէր, Խալիպեան իշխանը արժանի է այդքան եւ այդքան շնորհակալութեանց: Պատասխանեցի թէ բարերար մարդուն չար ասելը՝ այնքան ցածրութիւն է, որքան արդար մարդուն՝ գող անուանելը: ձմարտութիւնը պէտք է լինի մեր կշիռքը, եւ այդ կշիռքով մենք պարտական եմք կշռել եւ դատել ամենայն բանը:

Որովհետեւ որքան եւ ծուռ դատենք, ժամանակը՝ այդ անաչառ եւ արդար դատաւորը՝ կը յայտնէ ուշ կամ կանուխ մեր ստուծիւնը, եւ մենք կմնամք լի ամօթով. ճշմարտութիւնը իւրի նրման միշտ կելլէ ջրին երեսը: Ես շատ լաւ գիտեմ ընդհանուր կամ Հայոց պատմութենէն՝ որ այսպիսի ականաւոր մարդոց արժանաւորութիւնը ըստ մեծի մասին կիմանան յետ մահուանէն. բայց ո՞րքան ախորժ եւ սիրելի է, եթէ բարերար մարդը իրեն բարերարութեան շնորհակալութիւնները ողջութեան ժամանակ վայելէ, եւ այդով եւս առաւել բաջալերուի դէպի ուրիշ բարերարութիւն:

Ներ յօգուտ իւր ազգին: Բայց ափսո՛ս, շա՛տ ունինք մեր ազգին մէջ բաջալերողներ, շա՛տ ունինք մեր ազգի մէջ իրենց ազգակիցներուն յառաջադիմութեանը ուրախացողներ, շա՛տ ունինք ազգասէր եւ ուսեալ մարդոց պատիւը ճանաչողներ. ցաւելով պէտք է խոստովանիմ՝ թէ շատ եւ շատ քիչ են այդպիսի մարդիկ մեր ազգի մէջ: Իրաւի ի՞նչպէս կրնան գնահատել ուրիշի բարերարութիւնը նոքա՝ որոնք չգիտեն թէ ի՞նչ է բարերարութիւնը.... Դարձեալ, ի՞նչպէս գիտնան թէ ի՞նչ է բարերարութիւնը, երբ տիրած է նոցա հոգւովը անձնասիրութիւնը, որ անով նոքա կհեռանան բոլորովին մարդկային ընկերութենէն եւ կփակուին իրենց համար ստեղծած աշխարհին մէջը, ո՛չ ուրիշի ուրախութիւնները զգալով եւ ո՛չ ցաւերը: Այդ վանդակին (խաֆէս) մէջը կանցունեն իրենց առանձնական, խղճալի կեանքը, միայն իրենց պիտոյքը հոգալով, եւ վերջապէս կչորնան անպտուղ ծառերու նման:

(Նարայարութիւնն յառաջիկայս.)

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն Հ Ա Ն Ե Լ Ո Ւ Կ .

2.

Երկու կոյր գիտեմ՝ խիստ քաջ զօրավար,

Մէկն առաւ Պօլիս, միւսն էր ռամկավար.

Մէկուն հայրենիքն էր ծովուց դըշխոյ,

Միւսը ջատագով կըսուէր սագերու:

ԱՊՐԻԼԻ ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ ԼՈՒԾՈՒՄԸ

Երեք անգղիացի բանաստեղծներն են Շէֆսփիր, Պայրըն եւ Ուօթր—Սֆօք. իտալացի ազնուականը՝ Փառլինի, իսկ հին ատենի յոյնը՝ Տիրսկոս. ամէնքն ալ կաղ եւ անուանի:

ՀՐԱՄԱՆԱԻ ԳՐԱԲՆԵՆՈՒԹԵԱՆ. ԻԹԵՂՈՍԻԱ, Ի20 Մայիսի 1863.

ԻՏԱԿԱՐԱՆԻ ԽԱՆԻՍԵԱՆ Ուսումնարանի ազգիս Հայոց.